

De stigande behoven av akademiskt utbildad arbetskraft för de mest skiftande samhällsuppgifter tvinga oss att söka en organisation för skolan, som icke onödigtvis ökar anspråken på långt driven specialutbildning hos lärarkåren. Användningen av klasslärare så högt upp i skolan som av pedagogiska skäl kan vara försvarligt, torde vara en ofrånkomlig följd av utvecklingstendenserna på den intellektuella arbetsmarknaden" (s 217f).

Referenser

- Framtidens skola*. Utkast till skolprogram framlagt av socialdemokratiska partiets skolkommitté, Stockholm 1947
- Kungl Maj:ts prop 1950:70. Riklinjer för det svenska skolväsendets utveckling
- Murray, M, 1988, *Utbildningsexpansion, jämlikhet och avlänkning. Studier i utbildningspolitik och utbildningsplanering 1933–1985*, Göteborg
- Richardson, G, 1978, *Svensk skolpolitik 1940–1945. Idéer och realiteter i pedagogisk debatt och politiskt handlande*, Stockholm
- Richardson, G, 1983, *Drömmen om en ny skola. Idéer och realiteter i svensk skolpolitik 1945–1950*, Skara
- Richardson, G, 1984, Folkpartiet och enhetsskolefrågan, i *Liberal ideologi och politik 1934–1984*, Falköping
- Richardson, G, 1988, Skolan som politiskt instrument? i *Utbildningshistoria* 1988 (ÅSU nr 162), Skara
- Rothstein, B, 1986, *Den socialdemokratiska staten. Reformen och förvaltning inom svensk arbetsmarknads- och skolpolitik*, Lund

Genmäle: Strukturalismens fallgropar och problem

Diskursen är forskningens livsluft. Att vissa forskare förhåller sig kritiskt till de teser man driver är just själva drivkraften bakom en levande forskning, att olika ansatser och tolkningar kan brytas. Av de nio recensioner som min avhandling från 1986 bestods med var endast en negativ, nämligen Gunnar Richard-

sons. I sin recension pekade han på principiellt viktiga ting där historiska och statsvetenskapliga analyser ofta skär sig, något som jag ansåg det centralt att få diskutera. Mitt försök till diskussion omöjliggjordes emellertid av att den skrift där Richardson publicerat sig vägrade ta in min text. Att publicera en recension av den art som Richardson gjorde där han var säker på att få stå oemotsagd kan jag bara tolka som ett utslag av bristande professionellt kurage och som en vilja att stämpla istället för att söka diskussion på lika villkor.

Ett problem inom svensk skolhistorisk forskning är att det så ofta varit aktörerna själva som skrivit historia. Nästan alla har de haft sina fingrar i syltburken och sedan sökt att lägga historien tillrätta. För en fd folkpartistisk skolpolitiker som Richardson ligger det självklart nära tillhands att söka visa att det egna partiets kapitulation för den socialdemokratiska skolpolitiken ingalunda var en eftergift åt några socialdemokratiska idéer, utan bara ett resultatet av en realistisk syn på de strukturella faktorer som existerande. Om jag minns rätt brukar det i elementära läroböcker i källkritik stå några rader om att man bör se upp med något som kallas tendens.

I sakfrågan har jag vad man kan kalla en clausewitzk syn på dessa ting. Politisk analys av det slag vi diskuterar är ingen precis vetenskap som kan studeras med scientistisk exaktitet. Som krig är politik en verksamhet som är så präglad av osäkerhet, chans och oförutserbarhet (det som Clausewitz kallar "friktion") att några absoluta i tid och rum obundna lagbundenheter inte kan etableras. "A positive doctrine (on war) is unattainable".¹ Vad man kan göra är att framhålla vissa tolkningar som mera troliga än andra. Till frågan om den socialdemokratiska skolpolitiken under 1940-talet, med dess inriktning mot en sammanhållen enhetsskola, styrdes av några specifika idéer eller, vilket Richardson hävdar, enbart kom som en automatiskt reflex på rådande strukturella faktorer, vill jag säga följande: Vad som talar mot Richardsons tolkning är att medan i stort sett samma strukturella faktorer (efterfrågetryck) inom utbildningssystemet rådde i hela Västeuropa, så var det enbart i de länder

med en stark socialdemokrati som en sammanhållen enhetsskola genomfördes. Sannolikheten för Richardsons tolkning faller vid en enkel komparation. Richardsons huvudbelägg för sin tes är att ett antal ledande socialdemokratiska skolpolitiker i den offentliga debatten gärna önskade framställa sina idéer som en naturlig följd av utvecklingens egen gång. Som jag visat i min avhandling kan man lika ofta hitta belägg för motsatsen, nämligen att man framhöll de egna idéernas betydelse. Att politiker gärna ger olika motiv för sina reformförslag är nu inte någon nyhet. Statsvetare brukar här skilja mellan olika arenor, t ex vad som sägs på den interna partiarenan och på den parlamentariska arenan.² För den analytiker som vill driva en tes här finns det i allmänhet mycket att välja på och en viss försiktighet kan anmodas. Att som Richardson gör, enbart välja belägg för sin tes från den parlamentariska arenan, kan emellertid inte anses lämpligt. Vilken politiker önskar inte framställa sin politik som i takt med tidens krav, eller som rentav den enda möjliga linjen under de rådande omständigheterna? Att utifrån denna slags argumentation som Richardson dra slutsatsen att det inte finns några bakomliggande ideologiska motiv för de val som görs är med förlov sagt en smula för naivt för min smak.

I sitt inlägg visar också Richardson själv på ett övertygande sätt hur fel hans analys leder. Inför min fråga varför enhetsskoletanken blev så stark just i de socialdemokratiskt styrda länderna under den aktuella tiden, *då dyker plötsligt de ideologiska förklaringarna upp*. Inför detta tvingas Richardson lämna sin strukturdeterministiska syn och in på scenen träder hand-

lande aktörer av kött och blod. Tage Erlander och Josef Weijne tar plötsligt hänsyn till föräldraambitioner, idéer om ett mera demokratisk skolsystem som legat och slumrat under krisåren blir plötsligt aktuella. Till frågan varför socialdemokratin inte bara byggde vidare på det existerande parallellskolesystemet, såsom man gjorde i de flesta andra länder, utan under stor möda och mot betydande politiskt motstånd omformade det till ett enhetsskolsystem, har Richardson fortfarande inget svar. Att folkpartiet, till skillnad från högern, accepterade den socialdemokratiska tanken på en enhetsskola och valde att söka efter kompromisser inom dess ram, kan man nu i efterhand förundras över. Kanske har de rätt som påtalat den starka hegemonin för socialdemokratin idéer i svensk politik under denna tid.³ Att folkpartiet bröt den borgerliga fronten mot enhetsskolan och lämnade högern ute i kylan bör dock inte leda eftervärldens forskare vilse, alldeles oberoende av hur de önskar tolka materialet.

Bo Rothstein

Noter

1. Carl Clausewitz: *On War*. Princeton: Princeton University Press 1984, s 136.
2. Se t ex Gunnar Sjöblom: *Party Strategies in a Multiparty System*. Lund: Studentlitteratur 1968.
3. Hugh Heclö & Hans Madsen: *Policy and Politics in Sweden: Principled Pragmatism?* Philadelphia: Temple University Press 1987.